

სასნეთი გაზეთი

გ ა ზ ე თ ი ს ო ს ა :

გაზეთის თვედური	— 3 მ. —
წარმოების თვედური	— 2 მ. —
წარმოების წლის	— 1 მ. 50 კ.

მეათე წელიწადი

გ ა მ ა დ ი ს თ ვ ე შ ი ო რ ჯ ე რ

ს ე ლ ი ს - მ ა წ ე რ ა შ ი ი ლ ე ბ ა .
 თფილისის «სასნეთი» გაზეთის რედაქციის
 განტოვანაში, დუბლინის (გ. წერეთლის ქ. აბს.)
 სტამბაში, სერბიის ქუჩაზე, სატისოვის სახლში.
 თფილისის გაზეთის მცნარეულობის აღრიცხვა:
 Въ Тифлисе, въ контору редакціи «СЕЛЬСКОЙ ГАЗЕТЫ», при типографіи Дубелира (Г. Церетели и К°)

№ 13 შაბათი

IV

30 ივლისი, 1871 წ.

მ ი ნ ა რ ს ი

უმცროსების აღზრდა: წერილები ქართლის
 დედათაზე. — ქალაქის კითხვის შემოღება. — რაში
 უნდა მიუბრუნდეთ გერმანიის კლასებს. — სოფლის მუშაობის
 გაღვივება

უმცროსების აღზრდასა.

წერილი ქართლის დედათაზე.

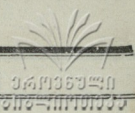
წერილი პირველი.

სახლი ამხანაგო მოგზავნილია? — უმცროს-
 ბის ტრამ-ტრამზე შიდა აღარ არის. მე ვა
 მზობა უნდა, ამისთვის, რომ, თუცა მარ-
 თლას სახლი არ არის, თუცა ამ სხანას
 ვარჯთ გამოკვლევაზე დიდი ხნია გან-
 თლებულ ქვეყნებში მტრნიერებას უმთავრესი
 ურადღება მიძღვლია, და ღიდი, გაცხ-
 რებული ბრძოლა და ამ ბრძოლის შე-
 დეობა ის არის, რომ უმცროსების აღზრ-
 დაში არამც თუ ტრამს, არამედ უკვლავად
 ხორციელ დასჯას (მუხლებზე და ცალ-ფეხზე
 დაუეწიეს, უსადილოთ გაშვებან, მუქარას,

შამს და სხ.) დიდი გამოუთქმელი ვნება
 მოაქვს, მხარეა სოციალისტთა თქვენგანსი ეს
 ამხანაგო, როგორც სხვა გონების წინსუ-
 ლს არ შეუტყობთ. »სოციალისტს» კადეც
 იმასთვის ვამბობ, რომ არიან ჩვენში იმის
 ანან დედაები, რომელთაც ეს ამხანაგო ურე-
 თაც იცინა წინაგებდნ და ასრულებენ თუ
 არა, ეგ ჩემი სქემა არ არის, არიან კიდევ
 იმასთანა უმცროსი დედაებიც, რომელთაც
 მამების განსაკუთრებით მსრუნველობაზე
 ზრუნვით მინდობილი თავისი შვილები და
 თითონ სანიჯურთა რომანების და მოთხრო-
 ბების კითხვაში, ლიტერატურაში და
 სხვა ამგვარ განცხრობებში, არიან მთავრ-
 თელი თვისი არსებით ჩანაქმული, და, სხ
 რასაკვირვალა ისინი იმ ოცნებებს თავს არ
 დაანებებენ და ესე უბრალო საჯანს, როგო-
 რიც არის ჩემი წერილისა, ურადღებას
 არ მიატყვენ. მისამადამე იმეულულვარ მე
 ეს ჩემი წერილი მივმართო იმ „სოციალისტს»
 რომელთათვისაც მართლა, რომ სახლი ამ-
 ხანაგო უმცროსების ტრამ-ტრამის გადაჯრ-
 დანა. მისთვის უფრო რომ იმთავან მა-
 ლიან სწიზნად ისმის ჩივილი: »ჩემი შვილი
 უსწირობა, ჩემი შვილი არ გამომადგა, ჩემი
 შვილი ჭირვეულია, ჩემ შვილს არ უყვარვარ,

ურს არ მაგებს, არ ვებრძობი და სოც-
 ჯერ კადეც მტრის ხალხი» და სხვ.

ამის მიხედვით ქვემოთ მოგვსვენებთ: ის
 აღმადანი, რომელიც უოკელს ტანმარად
 დღეს გიჟუკით, ნემსის ოდნა სქემეზე
 მტრით და თავის დღეში განსხილ წაბრს არ
 გაჩვენებთ. გეგარებათა? — მე დარწმუნებუ-
 ლი ვარ, რომ, არამცთუ არ გეგვარებათ,
 კვლავ, რომ შეიძლება, იმის სისხლი
 დალოთ. ეს ასეთი ჭკუბარიტებაა, რომ-
 ლის წინააღმდეგისაც თქვენ ვერ შეტყობთ,
 ამასთვის, რომ კაცის ბუნება ისეთია —
 რომ რაც კი რამ არის ბუნებაში იმის მკვებელი
 და მოწინააღმდეგე, უოკელთავის სძავს იმას.
 ამ კაცის სიმედილისკან თათქმის უსულა
 ნიუთებიც კი არ არიან თავისუფლები;
 მე დაბრუნებებით ვიცი, რომ სოციალისტს
 თქვენგანმა ქვსე რომ თქვი იტკინოს,
 განსხილული კბილების დრჭუნით მივარ-
 დება იმას და აღარ იცის რა უფს. უსულა
 სჯანს ესე უმწრება და სულეობა, გონიერს,
 რადას უხანს, რომელსაც შეუძლიან თიერა
 ბეგრი ბოროტი უფს იმას?
 ამის შემდეგ თქვენი შვილები, რომ სძა-
 გლათ მოგებენ, როგორღა უნდა სიქ-

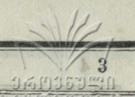
ვით, რომ ჩვენი შვილები მოამატე და მოა
 ჰინახულე დედას ტუდათ გეგებრობიანო.
 როდესაც იმით თქვენის ტემით ტვინი და
 გონება გახსნულა ჰქვსთ, როდესაც თქვენ
 იმით უმარჯობისა, თქვენ თუ ვერ შეამ-
 ლებდით ტემით თქვენი უგუნური განჩნლების
 დამკარგობისა; სხვა თანხლებს მიანდო-
 ბდით და თან უელს უწევდით, მაგრამ სტემა?
 თქვენ მეტყუებით: იდიდების საქმე სულ სხვაა
 და პატარებისა სხვა: დიდებმა რა იტან, იტან,
 იტან, იმით ვერც არის ტემით და ვერც
 არა სხვა საშუალებით ვერცა მამულებს; პა-
 ტარას კა, თუ არა სტემა, კარგათ ვერ გასწო-
 თვნიან. მეტ მაგას ვიცი, ჩემო კარგებო,
 რომ დიდების საქმე სულ სხვაა და პატა-
 რებისა სხვა, დიდებს, რომელთაც ძალი და
 რბილი გამაგრებული აქვსთ, ველებ გარბი
 სიტყვების ბრუნვას გამოუტეხთ და ველებ-
 ივებს შეჩვეულები არიან, ტემა ისე მწარედ
 არ უტყობიანებს და არ ახერხებს, როგორც
 უმარჯობების ჩვეულ სხეულს. ჩვენ, დიდებმა
 ვიცით გამოცდილებით, რომ რამდენადაც უფო-
 რა საგრძობად არა იქნება, ამდენით
 უფრო საჭარბებელია ჩვენთვის ვინების მომ-
 ტემა, მაშასადამე დიდების და პატარების
 საქმე სხვაა იმით, რომ უგანსკელებმა უფ-
 რა უნდა შეგვიძულან ჩვენ ტემისათვის, ვი-
 დრე ჩვენ ჩვენი მანე პარება.

იმამ რა ვინათ—შემომბეჭდვლებთ—ტემით
 როგორ დავწერთანო ჩვენი შვილები? ვერ
 მომთმინეთ, ვერ სხვა ბევრი მძქს თქვენ-
 თან სლანპარავა და ბერე მაგასაც გეტყუით.
 ვერ ამას გეტყუით, რომ ის თქვენი და
 ყველს თავისზე სუსტების უწავლო მოპარობს
 თითქმის ხსიათათ, ბუნების მოთხოვნილებით
 აქვსთ გარდატეული თქვენს შვილებს; ამი-
 სათვის უკუგერ კიდევ, რომ გრძობდნენ
 ამ ხსიათის სამკალობას და სანინებებს,

მინც კიდევ ძლიან მნელიდა მომძღონ
 ის ხსიათი. ვის შეეძლიან ბუნებითი გან-
 ნები დაწვდომას და კაცის ბუნება გამოც-
 ვალოს? ბევრი უმარჯობი კანები ვიცი, ისე-
 თი აღტაცებით, ისე გულმხურვალეთ და
 ჯანრობით ლანპარავებ ამ ხსიათის სამკა-
 ლობსზე, რომ რაღა გითხრათ, მაგრამ პარა-
 ტიკულ ცხოვრებაში კი, არამთუ არ ამარ-
 თლებენ ამ პარაოსანს ვარებს, სხვანე გან-
 ტეკათ ახსნებენ ამ ხსიათს და ამის მო-
 ჩივარნი მარტო სხეუბა კი არ არიან,
 თითქმის სწავლი მშობლებიცა სრივინ
 სოლმე. იმან ხომ დაბეჯითებით იტან
 რომ სამკალობას ეს, თითონ რათდა სინდანი?
 იმიტომ, ჩემო კარგებო, რომ მნელიდა,
 რაე თანდაზივრელებათუ რომელიმე მიმანთუ
 ლობს გაჭდობს სისხლში და სორტში, იმა-
 სგან ახდენს და სხვანე დანდობს. იმით ის
 ისწავლეს თავის აღმწრდელებსაცან და იმას
 სინდანი. უმარჯობი გარგანი გრძობებით
 სტოკორობს, ესე იგი, იმან არაფერი იტან და
 არაფერზე არ შეუძლიან სხვა თავის თავად,
 ის უფრებს თავისზე უფროსებს და რასაც
 იმთგან მწედას და ესმის, იმას ითვასებს
 და იმ მიმართულებასზე სდებენ, როგორი მი-
 მართულებისასაც სდებენ იმ სსოცნდობას.
 სლანც ის ისრდება. ამასთანავე იმა-
 საც ნუ დავივიწყებთ, რომ ისეთი ბუნება
 უმარჯობის ბუნება, რომ იმის ჩვეულ სულზე
 ყველა გარგანს აღიკვდილებს დიდი და
 ძრელი მოქმედებს აქვს. კარგათ რა დაა-
 ვარდეთ თქვენ პატარა უმარჯობებს, გაჭვირ-
 ლებით, როდესაც დანისხვით, რაგონით და რა
 დიდის მოწინაობით ტდილობენ ყველაფერში
 თქვენს მიმამას, ტუდათ თუ კარგათ ამით ეს
 არ იტან და არც დასდევენ; ამათთვის ისიც
 საჭარბისა, რომ თქვენში სდებენ. ჩვენ ვი-
 ცით გამოცდილებით, რომ ბუნებაში ყვე-

ლაფერი იმ მიმართულებასზე იქნება ძრელი
 თავის სიტყვებში, რა მიმართულებასაც
 ნორჩობისს მიადებს, მაგ. ავადობს, ჩვენ
 ისეც შეგვიძლიან პატარას ხის გასწრდა რომ
 ის სწორე იყოს და ისეც, რომ ბრუნდო გ-
 მოვადეს; პირველშიც ტენი ავადობ, მის-
 ლებს სოლმე, რომ კარგი მხედარი უხეირო
 კვირისგან ასეთს ტენს გამოიყვანს, რომ
 მეტი აღარ შეიძლება დეს და ტუდი მხედარი
 კი არამთუ ტუდს კარგათ ვერ შეიქმს, კარ-
 გი კვირისგანაც კი ტუდს, რანს ტენს
 გსწრდის. თუ უსელო, უსიტუო და უგონო
 არსებებსე ესეთა დიდი მოქმედება შეგვიძლიან,
 ამ ტხდათ, რომ ჩვენ მსგავს ქმნილებებსე
 უფრო დიდი გავლენა უნდა გვიქონდეს და
 გუკვიდეს იმათი ტუდათც და კარგათაც აღ-
 წრდა.

მაშასადამე ვინ უფობს დანმანავე, ჩემო
 საყვარელო დედებო, იმში, რომ თქვენი შვი-
 ლები თქვენ ვათ გეგებრობინ? ტხდათ—თ-
 თონ თქვენ, სხვა არც თქვენი შვილები და
 არც არაფერ სხვა. თქვენ ისიც გინდათ კარ-
 გი, თქვენი პატარისმტემელი და მორჩილი
 შვილებიც გამოგივიდეთ და ისიც, რომ უმარ-
 ვილობაში ერთი ბეწა არა დაამოხსნას და თუ
 დაამკას რამე გინდათ უთუთ დააკამოფი-
 ლთ თქვენი განჩნლებული გულები. გ-
 შეუძლებელია, რომ უმარჯობა თავის უმარჯო-
 ლობით არა დაამოხსნას და ვინა არა მოქ-
 ტეკთარ არც თქვენ და არც თავის თავს,
 ამასათვის, რომ იმის მოჭარდვ სხეული
 მოძრაობას თხოულობს და ის ტელძობას,
 რომლისათვისაც თქვენ სტემით, ისეთივე
 სწვირობას იმისთვის, როგორც სმას და ჰქმას და
 ვერც არა დინისძიებით შეიძლებთ იმით ის
 მოაშლებით, ვიდრემდის პარში სული უფ-
 გათ და ან ბევრი ტემით არ დასჯემით.
 ამამ რა ვინათ? მეტყუით. აი რას იქთ: უმარ-

ვილი გოჭოხსკი ვერ მოიშლის და ისკი უტყურობით შეგიძლიანთ, რომ იმის თავიანთი სიგიჟით ბევრი გნება არ მინტყვინათ არც თქვენთვის და არც თავიანთთვის. მაგრამ ვიდრე მისი ამ საშუალებასზე რასმე გეტყუოდეთ მე მინდა ერთი მხედური ანონი გოდგე დანდოფრთხოთ, რომელიც მდგომარეობს იმაში, რომ თქვენ თითუბით მიწვევებთ სსწავლებლებში. სოგაერთ მსწავლებლებზე და მეტყუით: თუ ტუდი იუფს ეს უმწვილებების აღსასრულთან კეთილ მოქმედი ჩვეულება, ისინი მსვლელობას არ მისცემდნენ, ისინი სო წასწავლნი არიან. ამ უნანსკულამ სტრაქონებმა მომგონეს მე ის სსმინელი სურნათები, რომლებიც ამ თქვენს ინსწავლ მსწავლებლებსი) სეღმი მანსავს, წარმოამდგინეს თვალ წინ ის ბორცტება, რომელიც თქვენე იგეთილ მოქმედი ჩვეულებითა მე და ჩემი ტოლი უმწვილებების გონებას ჩნებას და სიმრთელეს მოუტანეს და ნება, რა ჭქონდეს ჩემს კანასს, მლიან ბეგრს შესახარელ სურნათებს დაეინატყადით სსწავლებლებში ჩემი მწარი გამონდილებიდან. რად უნდა მომივაღეს ამსკი გეტყვით, რომ ის თქვენე ინსწავლი მსწავლებლებსი) თქვენზე უფრო გამომტერებულები არიან, თორემ ეგ ჩვეულებს თავის დღეში სმარებაში არ ექნებათ. ჭეშმარიტათ განათლებული არც ტემის და არც სსვა გვარ სორტიელ დასჯას (მუსლებზე და ტალ ფეხზე დაუენებას უსადილოთ გაშეებას, მექანს, შიშს და სს.) სრულებით არ ხმარობს ემწვილებების აღზრდაში და ან რა სსჯარათ იმისთვის ეს, იმან სსვა უფრო ისეთი სსმწავლება იტის, რომლითაც არც ვნებას მოუტანს ემწვილს, არც თავს შეამელებს—უფროდ შეაუარებს და დაიმორჩილებს გიადრ. ეს სსშუალობა არის თვითდასჯა, ესე იგი, დანაშაულობისთვის

თითონვი არა სჯის ემწვილს, თითონ ამას თავის თავს თავისივე მოქმედებით სსჯევენებს, როდესაც ის ემწვილს აგრმონობინებს, რომ იმის ტუდი მოქმედება იმისთვისვეა მანე და არა სსვისთვის. ემწვილის ბუნება (თითქმის დიდებისაც) ისეთია, რომ რასაც უგრძობლვენ და არ აგებინებენ კია, რისთვის უგრძობლვენ, იმის მოხუბებს, იმის გაკეთებას უფრო ცდილობს. თქვენ ან ერთი სსცდელათ ისე წაიყვანეთ სქმე, რომ ემწვილმა დანსავს თავის მოქმედების სიტუდე და თითონ იმ მოქმედებას ტოტა როგორმე დანსჯევენით, თე უოველთვის მორცდებული არ იუფს იმისგან. ამისათვის სორტიელი დასჯა, იმის გარდა, რომ გონებას აიუუჭებს, აკერძებს გიადრ ემწვილს, ზარბოთნობას და თავისი მოკვანსურებასაც აჩვევს, თვითდასჯა კი აიფრთხილებს ტუდი სსქმეღლისგან, სსწავებს თავის თავის გაფრთხილებას და თვითმოქმედებას, რომელიც სიტატრლებში მალიან სსჯირანი არიან.

ესლ გოტი დაიდლებოდათ ამ ჩემის წერილის კითხვით, ამისათვის, თუძეს გიადრ ბეგრი მამეს თქვენთან სსლანარკო სსსოგადათ ამ სსვანზე და გზნსკუთრებით აღზრდაში თვითდასჯის მნიშვნელობასზე, მაგრამ ექ უნდა შეესწვიტო ეს ჩემი წერილი და დანარჩენი შემდეგ წერილში მიგასსენით.

ქალაქის ველების შემოღება

ყოველს დიდს ქალაქებში, სსცა ქალაქის სსკეთებელი ქანსნება გაზრთული, თქვენ შესვდებით დილით ადრე მონებში სსწავლს კანს, ემწვილს ან მოხუცებულს, სეღმი ჯოახი უჯინავს და სურგზე ძველი ტობარს ჭეიდაი. ის მოწვილებს არ ითხოვს გლანსავით;

ის მიდის სამემათ. ეს ერთი იმ სსწავლ მეშკოტანია, რომელიც მთელი დღე გარეთ დანის, სან ქერებს, სან ქალაქს გარეთ,—სლანტ ჭერინს ნაგავს—მუშაობს აგრანის დღეებში დილიდან შუადმედიდს და შოულობს თავის სარჩენს თითო-ორჯად კანეის. იმათი ზატობისანი მუშაობს სწორეთ უოველი კანისგან ზატობსცდემულია. როდესაც წასტულებთან დანგროფულს ვენინებს ტლანისის და ნაგვისს, დაიწვებენ შიგ ჯოახით ჩინქნს, ემებენ ძველ ჩრებს, ქადალდის ნაჭრებს, ან ისე ტანსცდელის ნიფლებს და ნაჭრებს.

ამ სსწავლებს ჭქვათ ქალაქის მეომბეები; ძველი მონები და ტლანისანი ეველსთვის გამოუსადეგი კონქების ნაჭრები, რომელთაც ისინი აგროვებენ, შეადგენენ ისეთი მასალას, რომლითაცანც ქადალდი გუთდება. ეს მუშაობა ასიათასს და მალიანს მუშებს ნძლევეს დღიურს ლუქას და ზატრალებს ურატსეს იფულებს. ქალაქის მეომბეება ან არიან დაქარავებულნი, ან გაურიტებიან ამდენს და ამდენს მონებებს მოკოტროვებ, ამდენს და ამდენს იფულათ, ან არა და დღიურა ლუქათისთვის აგროვებენ მონებებს ტობრებით და მაქვით მსლობებს დეტემორამელნიც კაჭობენ ამისთანს სსქანლით ამ დეტენებში გროვდება მრავალი მონებება სსცდარჩევენ იმას, სსვა და სსვა გვარს ტლკტალკე გაარჩევენ, გასმობენ და ამ სსხით ეს მონებები ჭსდებიან სსქანლათ, რომელსაც ჭესანინან ფებრეებში გასსვიდათ.

მარტო ქალაქში სოამ არ ივრბებს მონებები და იმათი სელობენ მეომბეები. არა. სსცა დიდი იარმუებია, ჭილობის დასწავობებს იქათ ერთი წუებას ზალანებია გაყოლებული, რომელიც არიან ამ მონებით გამოტენილი, უფრო მომეტებული ნწილი იმის შეტრებილია სლომასლო სოფლებში. ამ მონებებს აგროვებენ ჩვენში სოფელ-სოფელ რომ ვაჭრები და დიან, ისინი, მეთათისტრები, და მეომბეები.

როგორც გასაჩვენებელი დადგება, მეომრე გუბის თავის სოფლიდან სამხრეთით, ივანელებს ორ-სამ თებანს ან იუიდას იმითი წყრილობის საქონელს, მკალობად სარტყლებს, ღერტყებს, ჯვრებს, ზონრებს, ნემსებს, საყურეებს და სხვ., ის დადის სოფლით და სტყლის თავის საქონელს მონძებზე. გლეხები და სოფლის ბაჰები საქონლისთვის უგრეკებენ მონძებს, — კონძებს. ერთს სოფელში რომ მთავრობებს მონძებს მეომრე, მეგრე გუბადის მეომრეა, მესამეა და სხვ. თავის მხრით სოფლის ბაზრებზედ სტყლიან მონძებს ხ.ლ-ში, სხაში, კაშიში და სხვ. თიბათეში დადის ამ რიგით სოფლიდან სოფლებადი მეომრე და უაფელაბს მონძებს; როდესაც მთავრობებს ორას—სამას იუთს მონძს, მეგრე წაიღებს იარაღებს. ამ სახით რომ მთავრობებს იუთს, მეგრე ამ ზატარა ხელობას თავს ანებებს და გადადის დაჟ ხელობაზე ის მახლობელს სოფლებს თავს ანებებს და იწუებს სიბრულს ათას ვერსზე თავის საქონლისათვის.

მეომრე მეორით აფასებს ტილას ნაჭრებს. ის იქ ან მადის, სადაც ტილოს სამსუელს თვითან არ ქსოვენ, სადაც უკვართ ჩითები, მიტკალი და ჩარმა. არა, ის მადის იქ. საცა ზნაგებს იტყენ, ან ტილოს ქსოვენ და იმითი გამოადან. მეომრე მადის იქ წვრილმანი საქონლით, მაჭქს სასტყები, სავარტლები, ტხვირსხატები, ჩუღტეა, კანთეკები, ჭეადის იმით ჩითებს, მატყლისა და აბრეშუმის საქონლს, იმას ზქეს შობადები და ღუზები, ჟურბელებს სოფლას მონძებს ვაჭრობს ის. ათასი და ათა ათასი მუშა ადგის ამ მონძების გადაცან კადმოტანს. ამ წვრილმანი მონძების ვაჭრობით ბუერი გამდრებულს, ისე რომ ახლან მილიონს იუთს ატრიალებენ.

ჩუგები მთავრობელი სოფლებში მოთხრიალა სანაგებნიდან და ტალახებიდან, არიან მრეკლ საჭირო და თითქმის შესანიშნავა

მასლები; მისგან ჩვენთვის ვაკეთებთ საწერ ქაღალდს. წმინდა და მსხვილი ტილო და საზოგადოთ უკელა ნაქსოვა ვეხმარება ჩვენ სტყლად ტანსაცმელად და მკელებული, დაბრანძული, გატალახანებული, წუშებნიდან ამოდებული, იმარება ქაღალდის საკეთებლათ, ამასთვის საჭუჭო არ არის, რომ სარტყებლობას მოგვცეს ჩვენი გატალახანებული უხმანი ჩუგნი, რომელიც იწება რომლისამე უკუდავი თხულებს გამოტეხში გამოდგეს და ამით მოუტნოს კაცობრიობას დიდი სასარტყებლობა, მანამ სსკა რამე თვალთ სჩვენს ნივთმა, თვითმკარფისაგ.

საწირო ქაღალდი შეადგენს ჩვენთვის მრავალ ჩუგულბრეკ საჯანს, — ჩვენი თვლები ისე შეჩვენება იმას, რომ მომეტებული ნაწილისა ზნას არტვი იფიქრობს, რადიდი მნიშვნელობა ზქეს იმისთვის ქაღალდს, ჩვენ თანამედროვე საზოგადობისთვის რა დიდი სამსახური უჩვენს კაცობრიობას. სსკა არა ნივთს არ შეუძლიან იმდენი სასარტყებლობა მათუტნოს კაცობრიობას, რამდენიც საწერ ქაღალდს შეუძლიან, ამისთვის ჩვენ გონივრულ და ზნეობით განათლებში ჩვენი უბრლო ჩუგები ბუერს გვაქალებენ. ჩვენმა განათლებამ დიდი ნაბიჯი გადასდგა წინ ამ სიაფით და ქაღალდის გამოსადგეობით.

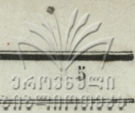
მხოლოდ ეკლური, განათლებული კაცისთვს, რომელიც მარტოთ სტყობებს, საზოგადობას არ ხვდება და ისე არის, როგორც ბნეის ჩჩვალი უზრმა, ქაღალდს არ იუფერა მნიშვნელობა არა ზქეს, თუმიტა ოჯანის საჯრობებისთვის ხშირად დასაჭირდება ხოლმე იმასაც. მეგრამ იმ კაცისთვის კი, რომელიც რაოდენათმე ნაწყვლი და გონებით გასჩნილია დიდი მიმეზულობა ზქეს ქაღალდს და ჩარტათც გრძნობს იმ საჭიროებას.

ანბანიდან დავიწყოთ: ყმაწვილს, რომ ვასწავლოთ წერა-კითხვა, საჭიროა ქაღალდი თვით იმ ანბანისთვ სტყ, რომელშიც ვასწავლით და

ჩუგულებსთვისაც, რომლებზედ ვასწავლით, როდესაც ის წერა-კითხვას სწავლობს, მანაც კიდე ქაღალდს არა შორდება, წერილი, რომ ვისთანმე დასწერო, იმისთვის თანახმა ქაღალდი საჭიროა. ვაჭარი კაცისთვისაც თავის საქმეების საწარმოებლად საჭიროა ქაღალდი; უწერავთ იმას არ შეუძლიან მსკელოა, ესაჭიროა წიგნებით ჩარტი ვაჭრობა არ შეიძლება. მწერლისთვის და საზოგადოთ უოკავით განათლებული კაცისთვის, რომელიც თავის საქმით მსხურებს საზოგადოებას, ქაღალდი, კაღამი, მუჯანი და კარანდამი საჭირო იარაღს შეადგენენ; ისე, როგორც მკერავალი უნაქსოვით, ემაფოთ და უნემსოთ და ხარახი უჯუჯოთ ვერაფრის ვაკეთებს შეიძლება, ეგრეთვე მწერალი უმათოთ.

ქაღალდის მადრიელნი უნდა ვიუფოთ, რომ სწავლელების ნაშრომის და დიდი მწერლების თხულებების კითხვის დიხრნა ესდებათ. მატკანები და სსკა-დასსკა იტროიული წერილები გვაქს ჩვენ ქაღალდის მოწოდებებით. ამ ქაღალდზე სსკადა-სსკა ნიშნებათ და წერიოთ, ჩვენ ვსტკავთ ჩვენი ხარებს, გარდასტვით ჩვენს შთანახვლობას უოკელ იუერს, რტვი რომ ჩვენ ვარეშემა ხეიო. არა სჩნის ჰქედან, რომ ჩვენი თანამედროვე კაცისთვის საწერი ქაღალდი ისეთ საჭირო საჯანს შეადგენს იმის სელის ტხოვრებასთვს, როგორც ჭამა და სმა?

ჩვენ წინამოთხ არ მქონებათ ქაღალდი, ნიშნება და მწერლობა, მაგრამ იმის მოთხოვნილებას, რომ გარდაცვაოთ თავის შთანახვლობისთვის თავისი ხსოვნა და შესძლებლად მოგონება დიდი კაცების საქმეების—მრეკელი იუა, ზეპარ გარდაცემებოთ, რომელნიც ერთი მეორეზე გადდიოდნენ, გაბეგრდნ და რამდენათც ხალხი მდიდრდებოდნ გამოტდილებოთ, იმოდენათ უფრო დიდი მოთხოვნილებას გრძნობდნ თავის გამოტდილებებს გამოსატკავია. მეგრამ მრეკლ ბუერა სუფერობი ვგადანენ, ვადრე ქაღალდს ვაკეთებს ისწავლიდნენ. ჰქერ სსკა და-სსკა დიდი შესაბე-

ბას ვეღვესუხ სჯარდინ შერთვევეებს და თავი-
ანთ რწმუნებუებს, მერე ავრებუხ მტენარების
იუთლებუხ, სას მიარესუხ და ტრატესუხ მუ-
ლებსუხ, კუბესუხ, ცხაველების და თვით ვარცის
ტუავსუხ. ეს სწორი ქაღალდი, რომელსაც კი-
ლა ვაშარობთ ზარველად ვეროზში გამოჩინდა
და რაც ხმარებაშია მას შემდეგ იქნება 600.

მაცრამ ისეა აზრებით სწორეთ როდის და
ვინ მოიგონა ზარველად ქაღალდი; თუ უსარ-
გებლო აზრ, მწელავინ ამის გამოკველვა, ვინც
ზარველად მოიგონა ქაღალდი, როდესაც ამის
მოგონებნ წარმოსდგა ბევრი გამოცდილებების-
გან, რომელიც ბევრს სთუენუა გემოქმელს
დნენ. დაჰუმშირითებით მხოლოდ ის ვიცით,
რომ სწორამ ქაღალდამ საზოგადო მნიშვნე-
ლობა ზარველად რინეთში და ახორანში მიი-
ღო. რინეთლებმა გავსწავლეს ჩვენ ქაღალდას
კუთვებც, როგორც თოფის წმლისა, ვამბი-
სისა და სხვ. ისე 2000 ქარსტეს შობის წა-
სეთ რინეთლები და იახანალები ხმარობ-
ნენ სწორ ქაღალდს; იმას აკეთებდნენ ისინი
ბაიბასაგან და სხვა მასალებასგან. ჩვენც ეს-
ლას თითქმის იმ კვალდასუხ ვაკეთებთ ქაღ-
ალდს, რაკვალდასუხ დადნ ისინი, თუც ისეთი
განსაკუთრებული თავისებანი ჰქონდათ, რომელ-
ნიც ჩვენს დროში არ არიან ხმარებაში.

ვკარებთ ზარველათ ქაღალდას კეთებნ რი-
ნეთლებისგან სხარელებმა ისწავლეს 50 წლე-
ბში, ამ დროს ქაღალდის კეთებით სხელ გან-
თქმული იყო ქაღალქი სამარენდი ბურანიაში.
ამ ქაღალქში აზრებუმა ისწავლეს და მერე ესზა-
ნია რო დამურეს, იქნე გადაიტანეს. მაცრამ
ესზანიაში ქაღალდის მასალები არ იყო და
ზამბაც მვირი იყო, შემდეგ მკელი ტანას-
მოსებოღან დუფეს ქაღალდს კეთებნ და მე-
რე ეს გამოცდილებანი მრთელს ევროპაში გა-
ვრცელდა, მე. საფრანკეთში, იტალიაში, ში-
ლანდიაში და სხვ. მეთთხმეტე სთუენუში, ქა-
ღალდას კეთებით სხელგაქმულნი იყენენ
საფრანკეთში ქაღალქი ტრუხ და ესაონი, სო-
ლო გერმანიაში ნიურნბერგი. ინგლისში ზარ-

ველი წარჩინებული იაბრაკა დაფუენდა 1588
წელში; კაროლევს ელასხადემის ნემტეს შიხლ
მანს მიანდა იაბრაკას სუენება ქაღალდის
გასაკეთებლათ, მაგრამ დიდხანს კარგათ ვერ
სწარმოებდა და სულ უმდნობლემ დირსებას ქა-
ღალდი კეთებდა. 1770 წელადგან კი იწუა
ინგლისში ქაღალდის გეთებნ უმჯობესობა.
ამ წელსწადმა დაფუენებული მანსტონში წარ-
ჩინებული იაბრაკა, რომლის ზატრანცი იყო
გატრინი, რომელმაც უბრლო მუშათ მუათო-
ბის დროს საფრანკეთშია და გერმანიაში შეის-
წავლას ეს სკოლა. რადგანც დიდთ დაემს-
ხრას ეს ინგლ სს, ამისთვის ამას სხელი გა-
თქმულია; თითქმის აქამდ. რაც მალელ დარსე-
ბას ქაღალდებს ამის სხელი ჰქონან. მკელ
დროს რუსეთში დიდხანს არ იყო ქაღალდი
და ამის ნაცვლად ხან რას ხმარობდნენ, ხან
რას, მერე ბერძნებმა ასწავლეს ტუავსუხ წერა
და იმეებს ხმარობდნენ. ზარველად თათრებმა
შოიტანეს აქ ზამბისგან გაკეთებული ქაღალ-
დი. ზღუქში მასეილსმისა შეტრე დიდის მა-
მის, ხელმწიფობას დროს მასკოვას ახლო აყო-
რთი წისქვილი, სნაც ქაღალდს აკეთებდნენ,
მაგრამ აქ გაკეთებული ქაღალდი მალიან ტუდი
და მვირი იყო, ასე რომ თითონ მხოლოდ-
ბის საჭიროებისთვის სამძღვარ გარეთადგან
იწერდნენ. დიდამ შეტრემ ზირველამ მ. აქტ
ამ სქემის ურადლებას და ამის წარმაცუბასაც
ბევრი უშუქდა. რ დესაც სამძღვარ გარეთ იყო
ის მარტა ვა არ შინჯავდა ქაღალდის გას-
კეთებელ იაბრაკებს, ამასთანვე ვადეც სწა-
ვლობდა და დრესდენის ფაბრიკაში იმან დო-
ჰირან კარგი ხელოსნები და მოსკოვაში გამო-
ცხანეს; ამ რიცხუში ერან იუიიკრი, რომელ-
მაც 1712 წელში გააკეთა ზატრან რეოინი
სსქაღალდო ფაბრიკა. ამისგანდა შეტრემ გა-
ცხანეს რამდენიმე უმწილი კარა და მათ შო-
რის კოლოტრინიც შილანდიაში ქაღალდის კე-
თების სასწავლებლათ. როდესაც კაროტრინი
მოვიდა მოსკოვაში, იმას უბრძანეს შილანდიე-
რი სსქაღალდო წისქვილის გაკეთებნ.

შემდეგ, როდესაც შეტრე თავის დაფუ-

ნებულ სატასტო ქაღალქში გადავიდა, იქნე შე-
ტრებრეგის ახლო გააკეთებინა დუდროვის
ფაბრიკა. შეტრეს უნდადა გვანაივებინა ქ-
აღალდი ისე, რომ ვეღვას შესძლებოდა და-
ვა. 1719 ცისაც ბრძანება მრთელ თავის სა-
ხელმწიფოში, რომ ქაღალდი იათთ გავე-
დნათ და ეს ბრძანება ნობათას დაკვირთ იუ-
გამოჩნადებული. ამასთანვე გამოცხადდა, რომ
ვეღვას მანმელობას მაუკადნათ ხანინისთვის.
შეტრეს უგანსკულ მეფობაში რახი სა-
ქაღალდო ფაბრიკას იუა მოსკოვის და შეტრ-
ბურგის ახლო. აქედანც სხვანაც გავრცელდა
ეს ხელობა.

წარსული საუგუნის 30 წელსწადებში სსქა-
ღალდო ფაბრიკები გამოსჩინდნენ იაროსლავის,
ტლუჟის და ვორონეჟის მხარებშია. ვესტა-
რინე მერე შეტრეზე ტოტათ არ სგადლო-
ბდა ამ ხელობის სისრულეში წავუნას, ამას
უნდადა, რომ არ ჰქონდათ საჭიროება სსქა-
მღვარ გარედგან ქაღალდის მოტანისა. ექ-
ტრინეს ცდილებას უნაყოფოთ არ დარჩა, იმის
მეფობის დროს მოკმატა ვადეც თორმეტ
ფაბრიკას და სულკა 25 მდინ იუვარ. ამის უკ-
დავ სწორი ქაღალდას კეთებამ მალიან ცია-
სწონ რუსეთში; ამასუ ახლისებდა თითონ
მრთებლობას, უგრამლავდა სხვა ხსელმწიფოე-
ბადგან ქაღალდის მოტანისა. ამით ის მკვი-
დრათ აფუენებდა და ფაბრიკების რიცხვს
ამრავლებდა.

რასი უნდა მიუბამათ გერმანიელს? (გატრელებს).

სასოგადოთ ნემტეში და განსუთრებთ იერმეს. ს
მქონები განიერული სიფრთხილით ეუბრბიან ვე-
ლასყარს. რომ სხდელათ დაკვირლოთ გინდ ლარ-
ბის და გინდ მდიდრის იერმეს, უყოთათ ან უგუ-
ლოთ შემუშავებულს კარას შესჯებთ; იქ ვეღვათ
გარესაც და ახაც, დიდხაც და მწარესაც ააფხ

ველას საოჯახო საქმე და ასე არან მიხვეულებო, რომ იმით არც განათლება, არც სიხურე და არც სხვა სამსახური არ დააბრუნებს შენსურთ საქმის კეთებოვას; ზირველი კმაყოფილება მოსურებულებსთვის ბაღეში დაწით სუების ჭერჭებ, მორწყვას და თანხან სომ ამით განსჯეთრებოთ სულაბას!..

ნუ იფიქრებო, რომ ეგრძანასში, თუ მრთელ დიდმა საჭირებომა არ მოითხოვა, ბაღების და ბოსტნების მოსავლელათ მუშა დიჯორონ! თითონ რომელი მუშოში სუობან? მართალია ამათ მოსავლელათ კარგი მომართული იანბლი აჭებო და ამინდამოც ის საქმე მრთელ აჯივლი შესასრულებოდა, მაგრამ მანც კიდეც ეს ჩვეულება შესინხხა და მოსამების დირხის; როდესც შეიძლება, რომ ჯანამ თავის საქმე თითონ გააკეთოს, სხუებს რათუნდა მისცეს ფასი? გგონებ ის უფრო უმჯობესი იყო, რომ რასც სამუშაოთ სხვას აძლებო, თავის საჭირებოვასე მოსამხაროს. ან არა და თავის საქმე რომ სხვას აკეთებინოს, თითონ რაღა უნდა აკეთოს თავის ხონდრსებოში? მარტო სხვა არა იუობს ბურცო ცუდობათ სიციცხლელ მოყვინება! მუშობასე უდადესი მყოფობაფასი იფიქროთარ არ მოყოთ ნემცებს, ამისთვის ეველათითონ უდადეს თავის ბაღებს და ბოსტნებს. რას არ ხასვოთ იმათ ბაღებსში! შიგ ბაღის შუა-ტუღში სიჟებს შესვლებოთ ფონტანს, რომელიცანც წყალს სიხურე უნდათ იქით წაიყვანონ და ერთი ბურცო კონსტრუქციონ არ არის იქ. რომელიც იქიდან არ ირწყუებოდეს; თუ კიდეც ხადმე ვერ მისწვდება, მაშინ სხვა ტყავისდარხანც მოჰმატებენ და ისე მორწყვენ, მხოლოდ იმ ბაღებოში, რომლებიც საჭირებოებენ მორწყებაში; ვითომც ტყავი დასწვლიან თუ? თავის დღეში სუ იფიქრებო, რომ მორწყვის დროს ტყავი ერთი ხანში საითმე დაეცეს. სასარგებლო იქნებოდა ამ დონისამების მოპოვება ჩვენებური ბაღები და ბოსტნებისთვის, რომლების მორწყვაც დიდს შრომას და ძალას თხოულობს და სოკოვან მორწყველობისგან სულ განსებოინ სოლოდე. ჩვენებურის ერთს კენის რამტრადელი გაცი მოუხდენ სოლოდე მოსარწყვათა მაშინ, როდესც ამკვანო იფიქრებოთ მორწყვას ერთი კაცოც ეუთავ; ამასთანვე უნდა ვხატებო, რომ ეს ფონტანს ძვირათ არ ჯდება და მრთელ დიდხანსაც ხდებოდა. ეგრძანასში კარგი ჩემუბანს შექნებისთვისც და საზოგადოთ განბეგ ზირებისთვისც დიდი კმაყოფილებაა მუშობანს ეოფანს და მუშობანში მოსაწყოების მიღება. თუც ამათ მოსაწყოების არ მუქობანს მუშობანს მოუპოვონ რამე, მაგრამ სხუების სვლიანს განსვლითებოთ დიდი მნიშვნელობა აჭებ. ამისთვისც ყოველთვის ნემცები თავის საქმეს თავს ადგას; ზირებოებს ვემკვენ, თუ მოსკეს სწველენ და მინდვრებს ხასუქო ვაჭებო,

ზატრონი ყოველთვის იქ არის, თუ ან ავათ-მეოთხობამ ან სხვა რამე დიდმა მიწეხმა არ დაბარგოდა. ამკვანო ჩვეულება, ცხდათ, მრთელ კარგო და სასარგებლოა. ჩვენებური გულსებოც რომ ესე სხვაედენს მამულის ზატრონებს, სწორათ ფიქროს შეინახვენ და უარველია კარგათ და მალეც შესარულებონ თავის საქმეს. ნემცეს ის ხასიათი ვი აჭებ, რომ სოკოვან ცოტა რამე დიდათ გხდის, მაგრამ ვის არის უსავლელკანო? ეს ხასიურტე იმის მიეტეება, მით უფრო რომ ზატრონ-საგეში მიწეხისგან წარმოსდგება,—ეს წარმოსდგება ცდილობისგან ეველთურს ცოტა თუ ბურცო საზებლობას მოატყანოს. უნდა ხასიოთ რა ადტრებოთ ილანბრებებს ნემცე თავის მუელ გუთანსე, რომელიც იმის ზანისგან არის შეიძებოელი, ან კიდეც—რომელიც სეცე, რომელიც ერთსულ რადისში ეოფილა ჰარიზგან გაფუტებოელი, მერე გუშობოთათ და ესდა ისეც ხყოფიერებს! რადგან ნემცები ესე გულწრფელად ეოფილება საქმეს, ამისთვის თათი საქმეც უსწავლოთ არ უმკვებს მათ რაც უნდა უზრადო ნოთი რამ იუოს, ნემცე მანც კიდეც გუშობოთებებს რამში; ავილოთ, მაგ. ზატროს ჯალადეს ხაჯევა, ნემცე ისეთი კაცი, რომ იქიდანაც ვიკავებოებს რამში, და მართლაც რათ რამ უნდა გაფუტებეს ხსლდობაში, როდესც ეველთურის მოსამრებს შეიძლება?

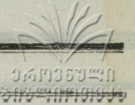
თითოეულმა ნემცემ იცის გამოცდილებოთ, რომ მუქრობას მხოლოდ მაშინ წავა წარმატებაში, როდესც ეველას ჯანი თავის საქმეს თითონ აკეთებს. ეს აზრი იმათ ვალდებოელი ხდის, რომ ისინი მძრობენ იმის ეოფენ და თავითი საქმეც კარგათ ესმოდათ; ამის წინააღმდეგ შემთხვევაში მათი განმტკიცებაში ზირკანის მოხაწილება არამტ-თუ საზებლობას არ მოიტანს, არამედ საქმეს უფრო წახადეს.

მართლაც და რომ დავევირდეთ იმ სამუქროს საქმეებს, რომელიც თითონ ზატრონის და განბებოლების სედა-მადველობის მემე არან, უმკვლიად დიდს განსხვავებას შეინახოთ იმათ; მუქრებოდათ არაფერი აჯადეს იმ მუქრონებს, რომელიც დეტრბილი ზირნი განსებენ, თითონ ზატრონებს ვი ისე მიჰყებოთ ეველას სამუქროს საქმე, რომ როგორც უნდა განსხვავებოთ, თქვენ არ უმკვლიანთ მცირედი რამ ხაჯელულებსება შენიშნოთ. ჩვენ ამითი სრულბოთაც არ გვიხდა იმის თქმა, რომ განბეგ ზირებოთ შრომის აკეთხანნი ჯანცოთ არ მოინებოდაც, იმათში ბურცოთ ევილ-ხინდიხანნი კაცი—ამათ მხოლოდ იმას ვამტრებოთ, რომ მუშოში კარგათ და ჩქარათაც აკეთებენ საქმეს უფრო თითონ ზატრონების მიქრებლობის მემე, ვიდრე მაშინ როდესც განბებოლების ხელშეოთ. ამ არან და, მასხადამე, ზატრონები ზირველ მუშობ

სხევაში უფრო ბურცო საზებლობას მიიღებენ, ვიდრე მუქროში. ამის დასამტრებოდათ ბურცო მავალითის მოყვანა შეიძლებოდა, მაგრამ, რადგან ისინი ვინც გურმანბო არ ეოფილან და არ დაჯგირებოთა იწიერ მეურნობის მხელელობას შეიძლება ჩვენთან თანხანს არ ვახდენ და იმსეც ვინც ეოფილან იმედი გავტყვიც ირადეს, თუ რომედანთმე დაჯგირებოთ,—მოკლად ასავსო ვიტყვით დასჯოთბოთ, რომ დიდ-დიდი განსხვავება იმ მუქროების შუა, რომელიც თითონ ზატრონი კავებოებს და იმის შუა, რომლის სედა მხელელობაც განსებოლებო აჭებოთ დვექნებოდათ.

არავის ვი არ ეგონებ, რომ ჩვენ დვექნებოებს გამოტყვობას ვევირავლო, დემერბოთ დაკანსხას ამბავან; ამითი ის უნდა ვხატებოთ, რომ თუც განბებოებს ეველთურე მინდობიდა აჭებო ზატრონებისგან და როგორც უნდათ ისე წარმებენ საქმეს, მაგრამ მანც კიდეც ისინი ზატრონების ხელშეობის არან და ამისთვის სხირად მოსადება სოლოდე, რომ ისინი ზატრონების ნების დროთავთ ბურცო ჯარცო საქმეს ვერ მუქრებოთ სოლოდე, მისამ ისინი ზატრონებისგან ნებას აიღებენ, საქმე სხვა ხანო მომართულებს მოიღებენ სოლოდე და, რომ დაწმუნდებან, რომ იმის იმ საზებლობის მოტანას ვიდრე უმკვლიად, რასც თავადაზირველთი მოკლედენ, მაშინ იმელოთარ არან სოლოდე თათი დასწვლიან იმ საქმეს. ან სიიდან იცინან ნემცები, რომ როდესც თითონ ზატრონი ღებოლებო მოხაწილებობას თავის საქმეში, მაშინ საზებლობას აჯივლებოთ ბურცო, ვიდრე მაშინ როდესც იმათი საქმეები სხუებს აჭებოთ მინდობიდათ.

ეს იმიც ვი უნდა ვხატებო, რომ ბურცო შემთხვევაში მამულის მოსავლელად სხუებს დეტრბ აჯივლებოდა; მავალით, როდესც მრთელელო სასვლემ-წოთეა სამასხურებო, ან კიდეც როდესც მიწეში შორი-შორს არან დაფინტულებო. ამ ტარე შემთხვევისთვის სოკო ერთა აჯივლებოთ დაწმუნებოდა სედა-მხელელობას (ინსხვეცია). ეს სამუქროებს მამულების მოსავლელათ მრთელ გონიერებოდა. სედა მუქრებოდათ ვალი იმაში მდგომარებოთ, რომ იანბრე ერთი აჯივლიდგან მუქრე აჯივლესე, მხვევან მამულებო და ერთი რომელიმე მუქრონის სწილი აიღონ და განსხვავებოთ ის აკეთონ. რასაჯივლელად მამულებს დასწვევირებოდათაც, თავის დროსე, როგორც საჭირებოებს მოითხოვონ უნდა იანბრე. ზირველ მოსავლესე მისი-ტემეს რეგან, როგორც და რა უნდა ვაკეთებოთ, მუქროს მოსავლესე განსხვავებოთ იმ როგორც ეველთურე გავტყვირებოთ, თუ არა, ეველას იქ მომკვლად ზირს მოხისთვის ეველთურის საქმეში ანკარიზს და, ეველთურეს რომ დაწმუნებოთ გამოიკვლეს, მერე კიდეც სხვა საქმეს მუქრებებს თავის ხელშეოთ ზირებს. სსკათა შორის

სედა-მსედველებს აზნის მიხეზი ტერმინისა სხვა-
 თლად შეერწმობის ასეთი წარმტობის, როგორმად
 ესაა. ეს წესდებულება მით უფრო სხისძიანია,
 რომ სედა-მსედველების უფლად ძირით ან უფლებ: ისი
 ნი სრულად შეიძინა სხისძიანის სწავლებლის,
 შრომის ფასით თუ უფლად ვიდრე იმათი ჯამატიანი 50 —
 100 ტალკოზე შეტრიათ ან იწვევს. ხადც თითონ
 შეტრიალები უფლად თავიანთ მამულებს, სედა-მსედვე-
 ლების მოკლეობას მსოფლოდ ის არის, რომ უწინა-
 მსედვრთან შეშუბს და ასწავლავს, რა როგორ გაავე-
 თას: იქ კი ხადც გამევი შრომა უწინააზრო, სედა-
 მსედველები წინამძღვრობენ ვიდრე და რევიზიასაც
 უშეგრძობის სწავლებს. ეს არაფერია, ბუკის ვიდრე სხვა
 ხადც უბოლობასაც უშეგრძობის მამულის მქონეებს სედა-
 მსედველები; მატალ. ვითავეთ ამ უწინასწავლებლას ფა-
 რისი, თუ ხადც უფლად იყვანს შენისშესს რამე ნაკლე-
 ლეკონებს, სტრია მამინვე შეტრიალის შეტრიალების და
 დარბევისად ქვეყნს, რა დარბისძიებით შეიძლება იმ
 ნაკლეკონების მოსხობა. ამ წესდებულების გამო გან-
 მკურსებულის სწავლათ ილად რჩება, რომ ასრულდნ სედა-
 მსედველების განკარგულებას.

რც ხარკებოლანთი ვითავეთ სულ არაფერია იმის-
 თას, რა ხარკებოლანთი მოაქვს სედა-მსედველებს
 უმწველები ან სხვად. სედა-მსედველებს უმწველები
 ვითავეთ სხისწავლათ თუ ვითავეთ, რომლებიცდნ, რა-
 ხაკრულის, დარბელს ფასს იღებენ. რადესაც რი-
 ვანით მოამხადებენ, მაშინ ამ უმწველად ვიდრე რა-
 მელსამე მამულის თავის მსედველობის ქვეშ დაარბ-
 ნენ და ვინცდაა, განმკურსებებს სედა-მსედველის
 განკარგულებას ვერ აღსრულდნ, მაშინ ამ უმწველად ვი-
 ტრის მიხედობენ იმის აღსრულებას, უფასოთ, მსო-
 ლად სხისძიან ან იმისა უნდა იყოს, ვის მამულობაც
 დაუკურსებულები არიან, ან გამკურსების, სუბკლავი ვი თა-
 ვანთი სედა—უნდა მისტრქენ უნდა ან, რადესაც სხ-
 ვადეს ფასი სედა-მსედველებსაც კიდევითა იმათ.
 ან რა ხარკებოლანთი მოაქვს სედა-მსედველებს ამ
 უმწველები ან სხვად: ის უმწველები გამოდინ
 მწველები, კარგი შრომისძიანობა, კარგი მუხადვე
 ბი და სხვ. და მრავლ იფიქრებენ დეკუბის მიკურსები-
 რეკუბით, ანუ სწორეთ ვითავეთ, თითონ იმათივე
 სტატუბი აუწინებენ იმ შრომით, რომ ვითავეთ იმის
 დეკურსული ან გამოდეს, ამაზე უახუსია უნდა მის-
 ტრს დასტრის. ეს კარგი იმითა, რომ დამკურსად არ-
 სიანთ არის და თითონ დამკურსად ცდილობს რა-
 გორქე კეთილ-სინდისიანთ აღსრულდნ თავისი სწ-
 ვი, რომ დამკურსადის უურადველად მიიქცეოს და
 შემდგეში სხისძიან შეიქცეოს ადგილის შოვან; ის

დარწმუნებულა, რომ რაკი ცუდი კაცობა შეეძინე
 სხადე ღირვინ არსად მიიღებს. მასხადეკე ურადვე
 თვის ეცდება, რომ კარგის ქვეითი და სწავსეკერთ-
 ტელობით ვეღვასი უურადველად მიიქცეოს.

სოფლის მეურნეობის კვლე- დარი. ანტილო.

ზღაში დიდი ხეხილებს განსვლას ათავებენ,
 სხელენ ზგრეთვე ატეებს. ატეას ხეები თუ
 მალან ადრე გასასლი, მალე გამოადებს ვე-
 ვიციებს და ამსოცამო შეიძლება კ დეც. მის-
 წვას. რადესაც ახალ ამონაწერი ტოტეუბი ერ-
 თი დიდა მანდც გაუხდება განსხულს ხეებს,
 მაშინ ის ტოტეუბი უნდა შეიქცეოდნ, რომე
 დნიც ცუდით არან ამოსულნი და უსარგებ-
 ლოთ ართმევენ წვესს ხე ა, უნდა შეარჩინო
 მსოფლოდ ის ტოტეუბი, რომელიც ვაწვიდს
 და ნეუფეს მისისძიან, რომელიც აწახანვე
 ანმეუნებენ და ღახანს უმტეებენ ხეებს. ბა-
 ღში სთესვენ ნუშს, ათავებენ ხეების ცადრ-
 ტებს, ხადც საჭიროა, ურადვე გან დუქსობენ
 სარებს, რეკენ მიწაში ტოტეებს, და დამენს
 ათავებენ, რეკებენ და ხეების მირში თივის
 შემოაყრიან, რომ მიწა არ გახმეს და არც ბა-
 ღლს-ზეღლს ამოვადეს. ბოლოს იმისთანა დე-
 ვებში, როცა ქარი არ მქრის და მსეც ასე
 მლიერ არ ატეხუნებს, სხვა-და-სხვა გუარის ხე-
 ებს გადამენიან ერთი ხიდან მეორეზე იმ-
 გვარათ რომ ქეჩქა ქეჩქე მისხედს. შემდგე
 ნანუქის ზღაგანს მიკურსენ ფისს და შედ ქ-
 ღადლს დაწკურენ. ფისის გაკეთებ ადვილია:
 უნდა განხმე ხის ფისი გურთო სპირტა და
 მეგრე ზღაგადო ერთად და ურთო. ეს სახეებელი
 უნდა შეინახო თავადმულ ბოთლებში, თორემ
 გახმება.

ზბრლიში ზგრეთვე ცხვრებს ზარსევენ ზგ-
 ცხვრებს ამაკებენ და უ აუებს, მოხვრებს და
 ვურსებს კოდევენ; ცხვრებს აუზრან ან ვკალს,
 ბოსლებს და გოქებს სწამენენ, დაუწვეებენ
 ზგრეთვე ანტეუბის ჭიას წრდას. გონიერი
 მეოჯხე ზგრეთვის თესლს ცივს სრდადებ-
 ში შეინახავს, სანამდის იმდენით დათბებო-
 დავა, რომ გაწახეხელის ე-ნვის შიში არ იყა
 და შედეგ განმოიყვანს ანტეუბის ჭიას, თა-
 რემ შიანთ მ-ხეება, რომ ჭიას ადრანათ
 გამოასხევენ, შემდგე დილის სინციკება ატე-
 დებს, თუთის თეთლებს დასმრავს და გამო-
 სული ჭიას შამილით იხიკებს.

მაცანი.

ამთქუნი სხაჯახო მუხეობას მრავალ გვარათ და
 ბუკრია, რომ ვეღვასი მოთელს იმელია. ფა-
 ნებს ხენენ, სსუქა გამოაქეთ ძელით, სისის
 სხეუნებელი თვის, დაბოლოს თ.ღს სათბე ბში
 თივის თიხებენ. კარტოფილს მარკულენ და

ამ თვეში მოამხადებენ სედეკე ხელმებს და
 რმის ჭურჭლებს, ბანენ და ზარსევენ ცხვრებს,
 რომელს ცხვრისაც სხილი ხეკვია. იმის ბა-
 ნენ ნებრწმობნი: 4 წონა წმინდა გამოქრდას
 ვირის მიუტეებენ ხეთ წონა ნებრის მალს
 და იმდენს მობახის შარდას, ამ წამალით გან-
 რევენ ემეს წონა აუროლეურულს ქანს, რვა წო-
 ნა გუბს, ორას წონა ზარტუყვის შარდას და
 რვას წონა წყლის. თუ სხილი მალან დიდი
 ხნის არის კარი და ნებრის ერთი მეოთხედით
 კოდეკ მეტი უნდა იყეს და ამახ უნდა შეერაო
 თათი გინვანქა ტოტილით კარგათ დაწაუყლი.

* * *

ანტეუბის ჭიის გეგბას ბადის შემწეობით
 უგებთ, იმეებს, რადესაც ჭიების სულ შეკუმენ იუ-
 თის თეთლს, მეგრე იმთხე დაფერენ ბადეს,
 რომელს ზღაგად ცოფილია ან სელი თუთის თეთ-
 თლი და შედ რომ განკვლენ ჭიების, მეგრე
 ზღაგად აიღებენ და სულ ერთიანთ განსმენ
 სხვა სტოლზე მეკლ თეთლებს ჭიების გან-
 ნაკვლიანთ განკურსიან და ამ სხათ ბადის
 შემწეობით სხაო სარგომებს მალან სოფ-
 თათ იხსევენ, რომელიც მეტათ საჭიროა
 ჭიების სხისძიანთ და ჭიარის განსწმენ-
 ღათ სხაო თათებში.